

Denis Poniž

JEZIK NAŠ VSAKDANJI ALI BE COOL, BABY!

Pretirano bi bilo, če bi trdil, da je vse, kar počnem, predvsem ukvarjanje z najbolj skrivnostnim in zapletenim orodjem, ki ga poseduje človek, z jezikom. Marsikaj v mojem delu pa je vendarle neločljivo povezano z usodo jezika. Marsikaj sem tudi napisal o jeziku, o njegovi estetski uporabi, o njegovi sporočilni in identifikacijski moči. Moja usoda, poklicna in človeška, zapisana skozi usodo jezika. Temu jeziku sem se približeval, ga raziskoval in različno odkrival; nekateri so bili tudi zame vznemirljivo novi, odrešujoči; z računalniško lingvistiko in semiologijo sem se ukvarjal, ko je to početje zbuvalo kvečjemu posmeh, nezaupanje ali pomilovalne nasmehe. Moj sedanjí prijatelj Boris Pahor je tedaj name spesnil v svoji reviji Zaliv, pred davnimi leti, celo epigram; doživel sem goethejansko polstransko grmenje vsevednega Josipa Vidmarja; tudi za pamet tedanjega filofaksa sem bil preveč radikalen, da bi si znali z menoj pomagati; raje so me za pol leta postavili na cesto.

Pa naj to ostanejo spomini, grenkosladki, zdaj, v času, ko vsaka uboga para marnja o semantiki in računalniški lingvistiki, ki sta menda »in«, se pravi moderni, aktualni, kurantni in sploh vsega zanimanja vredni panogi. Sok nove znanosti, ki se zliiva preko svobodne Slovenije. *Be cool, baby, zdaj prihaja čas evropeizacije, internacionalizacije, scientifikacije, biznisa in anglizacije!* Kdor ne misli tako, je plesniv starec, odvržena kreatura, ki jo je povozil čas.

Če sem in kolikor sem jezik spoznaval drugače, ob drugačnih priložnostih in s pomočjo instrumentov, ki jih danes ne povoha nobena od teh par, ki so tako neprekicno »in«, je pravzaprav moja stvar. Intimna skušnja, ki je ni mogoče preliti na papir. Je tudi ne poskušam preliti na papir. Ali pa jo prelivaš na papir celo življenje, v upanju, da se ti bo nekoč, morda za droben hip, vendarle posvetilo, razprlo, odkrilo. Kaj, tega pa pravzaprav že ne znaš izreči, in *to* je skrivnost jezika.

Tudi ne bi ponavljal stokrat prežvečenih resnic o tem, da so bili časi in dobe, zgodovinske konstelacije in prostori, ko je bil jezik edino, kar je ohranjalo, oživiljalo in prenašalo našo identiteto. Tudi ne bi ponavljal, da se je to stanje, zaradi spleta zgodovinskih konstelacij, Slovincem nenaklonjenih od pamtiveka, raztegnilo preko vseh razumnih meja v moderni čas. V časih, ko so drugi narodi dograjevali svojo državnost, smo se mi borili za drobtinice in z mukami postavljali institucije, brez katerih danes zagotovo ne bi bili to, kar smo. To smo morali početi tudi zaradi naših slovanskih »bratov«. Ob slavljanih pisateljih in jezikoslovcih pozabljamo na vse druge predstavnike slovenskega naroda, ki so tudi omogočali slovenščini in s tem sami sebi preživetje, rast, prehod v moderno stanje. Jih bomo znali nekega dne vsaj spoštljivo naštetí, če se je že izgubilo toliko podrobnosti iz njihovega boja za ta jezik?

Tem ljudem moram biti hvaležen, da zdajle udarjam po tipkah svojega računalnika, da mi pri glavi, na polici stoji kakšen meter knjig, v katerih je shranjena esenca tega jezika; hvaležen jim moram biti za to, da se lahko izražam na način, kot se izražam, in v razsežnostih, v katerih se izražam. In vesel sem, da tudi drugi lahko to počnejo tako, kot počnejo, da je jezik pravzaprav tisti nikoli do kraja obsežni prostor, v katerem se srečujejo različnosti. *The rest is silence*, bi dejal Hamlet.

Res pa je, da smo v desetletjih po vojni onesnažili jezik predvsem z nasiljem ideologije, ki si je, nič novega ne bom povedal, izmislila svoj *novorek*, ki je počasi zastrupil domala vse sfere našega življenja. Ta *novorek* je bil odporna in komplicirana zel, v njej je sicer mrgolelo srbizmov in kroatizmov, toda še bolj so v njem mrgolele nasilne skovanke, prebadale so ga navidez veleumne sestavljanke in prečudni neologizmi. To je bil jezik *skrivnostne politike* kardeljske gobarske pameti, cekajevskih soban in zatohlih »komitetov«. A že čutim, na žalost, na žalost, da se med nas tihopati *nov novorek*: birokratska *dohodnina* je že eden takih novih spačkov, pa *stotin* tudi, (kako lepo zvenijo, če mu dodamo še *desetina*, *ednina* in *tisočina*. Kakšni brunni moški/macho samostalniki!!)

So pa še druge zadrege in zagate, drugi problemi in pritiski, ki jim je izpostavljena slovenščina. Filozofi, jezikoslovci, pomenoslovci, komunikologi in sociologi že lep čas vidijo Zemljo kot na vse mogoče načine povezano in prepleteno vas. V tej vasi pa govorijo velike in majhne jezike. Med velikimi postaja lingua franca planetarne vasi angleščina. Pravzaprav angloamerikanščina, jezik tehnološke eksplozije in populistične kulture (trivialna muzika + literatura + film + video). Jezik svetovnega bančništva, transporta, štacune. Jezik računalništva in računalniških igrice. Zmeraj bolj tudi jezik drugih ved, spretnosti, obrti: medicine, robotike, umetne inteligence, genetike, logistike, ekologije. Jezik zmrznjene in na hitro spacane hrane. Jezik zabave, prostega časa, počitnic in potovanja, jezik mode, seksa, avtoštopa, drogiranecv, radiotelezistov, satanistov, ezoterikov in makrobiotikov. Jezik vseh božjih »odštekancev«, ki jih producira ponoreli svet ob koncu drugega milenija. Na ta naval, na ta napad so slabo pripravljeni tudi večji jeziki in odpornejše kulture. Ste slišali ali brali v zadnjem času, da bi kakšen Nемеc izgubil ali dobil kaj drugega kot svoj »job« (tj. službo, zaposlitev, poklic)?

Če kdo nori zaradi »anglesščine«, »anglesških« (najpriljubljenejši končnici te spakedranščine sta *-ing* in *-y*) napisov, reklam, proizvodov itd. je to čisto sprenevedanje. Ali lahko od populacije, kjer grozljivo visok odstotek konča (ali pa še to ne) samo osemletno obvezno šolanje, zahtevamo, da ima razvit občutek za jezik? Kje, zaboga, pa naj ga dobijo, kdo, zaboga, pa naj jim ga posreduje, vcepi, približa? Ali lahko od populacije, katere pisna kultura (utemeljena na behavih testih, pred katerimi ni imuna več nobena osnovna in srednja in komaj katera visoka šola) je enaka ničli, katere bralna kultura se naglo spreminja v nepismenost (ta populacija ne bere knjig, a ne bere tudi revij in zdaj celo časnikov ne) zahtevamo t.i. *občutek za jezik, jezikovno kulturo* ali kaj podobnega? Kaj moremo storiti, če na elitnih (ljubljskih) srednjih šolah, gimnazijah, poučujejo ljudi, ki naredijo v vsakem izgovorjenem stavku vsaj eno grobo skladenjsko ali pomenoslovno napako? Če je jezikovna kultura na osemletkah zaposlenih učiteljev, najdejo se tudi, hvala bogu, redke, častne izjeme, še na nižji ravni. Na vrtee, kjer je kader s slabim ali pomanjkljivim znanjem slovenščine vsakdanjost, sploh ne upam misliti. Komaj kakšen slovenski novinar, radijski, televizijski ali časnikarski, zna povedati kakšno misel brez jecljanja, davljenja, premorov in vseh drugih retorično-jezikoslovnih nemarnosti? Zastavo nosijo novinarji t.i. zabavnoglasbenih in narodnozabavnih ter športnih oddaj. To so prave »flajšmašine« za sekljanje jezika, prave greznice bedastih domi-

slic. Jezik pa kvarijo tudi nevedni štacunarji, primitivni muzikantje, zmešani vrtičkarji, z dolgočaseni uradniki. Pa saj ga sploh ne kvarijo, samo uporabljati ga ne znajo, nerodni in nevedni so, nebolgljeni in opotekavi, pa zato tudi nestrpni in nasilni. Jeziku pravzaprav ne morejo nič!

Nekoč so bili za to krivi predvsem gospodarji Germani. Potem »bratje« Južni-slovani. Kdo je kriv zdaj? Kdo bo kriv jutri? Kdo je postavil, kdo pripeljal, kdo izbral in izvolil poslance, ministre, visoke državne uradnike, ki ne bi srečno prestali jezikovnega preizkusa, ki so ga nekateri zahtevali za novopečene poosamosvojitvene »Slovence«? V zadnji številki *Revije 2000* sem objavil razmišljanje o pregrehtih nacionalističnih glavah, o napihnjenih strankarskih vodjih in aparatčikih, ki se spakujejo nad znanjem slovenščine v slovenščini, ki je vredna zgolj in samo pomilovanja ali graje. Pri tem nosijo bandero prav ljudje iz strank, ki imajo v svojih nazivih pridevnik »slovenski«. Predvolilna sporočila Narodnih demokratov, ki so jih objavljali na polovici strani slovenski dnevnik, njihovi plakati in lističi, ki so jih trosili po poštnih nabiralnikih, so mrgolela od osnovnošolskih slovničnih napak (napak? nemarnosti, nesnažnosti!!). Ta gospoda svoje jezikovno in kulturno neznanje skriva v napadalni drži, nikogar pa ni, ki bi napravil sociolingvistično raziskavo in pokazal na nevzdržnost takšnega položaja. Ki bi jih, jezikovne nevedneže in ignorante, razkrinkal in osmešil. Nikogar tudi ni, ki bi bil pripravljen tvegati in razkrinkati zakotne politikante, ki s svojim ščuvanjem ustvarjajo dodatne spore in spopade, za zdaj resda bolj latentne, toda kdo ve, kdaj se ti spori in spopadi spremenijo v kaj hujšega? Ste poslušali slovenske predvolilne boje na televiziji ali radiu? Ste brali t. i. volilne programe in propagando? Sama jezikovna beda, beda, beda, neizvirnost, votlo ropotanje, pisan ništre.

Logično vprašanje take *lamentacije* je, kaj vendar lahko storimo? Jezikoslovci, pisatelji in še kdo, ki je dosegel solidno jezikovno kulturo, nikakor ne morejo biti policaji za ostanek naroda, ki ima v tem trenutku obilico bolj resnih skrbi, kot pa je vprašanje o slovenščini. Tako meni sam »narod« o svojem (ne)znanju slovenščine. V pisni in govorni obliki. V javni in zasebni rabi. Tako nam razlagajo te jezikovne zagate. Nam, ki veljamo za jezikovne zadržteže, čistune in nestrpneže. Drugi, v grozi in obupu, kličejo na pomoč šolnike. Zaman! Moralna in materialna digniteta učiteljev in profesorjev je bila že v prejšnjem režimu na tleh, zdí se, da novi politiki kanijo zadati temu sloju milostni udarec. Učitelj in profesor brez spoštovanja in zadoščenja pač ne moreta biti varuha in razširjevalca opojnega, čistega in miloglasnega jezika. Šolski sistem je bil, odkar pomnim, samo poligon za različne brezvestne eksperimentatorje in duhovne saboterje ter politične karieriste. Najvišji domet tega kolobarjenja je – mednarodna matura v *angleščini!* *Be cool, baby*, kaj pa bodo ti kozmopoliti potrebovali slovenščino, ta rovtarski jezik, ta jezik zahojenih pisateljev in nekakšnih zamaknjencev, ki ne vedo, kako se suče veliki, beli svet! Ministrstvo za znanost in tehnologijo bi, če bi se dalo, komuniciralo s svojimi slovenskimi raziskovalci samo v angleščini. Preden je topogledni minister odletel s svojega stolčka, je že napol uresničil ta ganljivo-kozmpolitski načrt: prijave raziskovalnih nalog, recimo takih s področja slovenskega jezikoslovja ali literarne zgodovine, so mu morale biti predložene v – *angleščini!* In nihče se ni kaj posebej razburjal zaradi tega bebavega uradniškega nasilja nad jezikom, ki je vendarle še *sposoben izraziti vse tisto, za kar so nekateri prepričani, da je izrazljivo samo v kakšnem tujem jeziku*. In so srečni, ker mislijo, da ta jezik tudi obvladajo. Pa, na žalost, samo mislijo.

In vendar mislim, da slovenščina ni ogrožena. Ogroženi so samo tisti, ki so izgubili občutek za jezik. To je posebne vrste ogroženost, ki je ni lahko opisati. Biti jezikovni brezdomovinec je nekaj najbolj pošastnega na tem svetu. O mukah jezi-

kovnega brezdomovinstva imamo napisanih dovolj poročil, da jim smemo verjeti. Če niso prodrla do ušes slovenskih prizadetežev, je to njihov problem. Jezik namreč ni nekaj, kar pade z neba, ni preprosto, okorno orodje, ki ga je mogoče uporabljati nemarno, brez pretanjenega občutka, jezik je na srečo nekaj bistveno drugega. Jezik je varovanje skrivnostnega izročila, ki je shranjeno v tem jeziku. In dokler bo živel en sam človek, ki se bo zavedal tega dejstva (tudi pričujoča anketa kaže, da jih je, na srečo, mnogo več), toliko časa ostaja jezik živ in delujoč organizem.

Prav tako se mi zdi, da je nesmiselno, če od slovenskih pisateljev zahtevamo, da kar naprej opravljajo ob že omenjeni policijski vlogi še vlogo nekakšnih tribunov, propagandistov za ustrezno jezikovno kulturo. Da recimo letajo po mestu in odkrivajo spakedrance napise nekakšnih novih štacun, da ponoči, v pravih diverzantskih akcijah, trgajo tujejezične reklamne table ali da stojijo po trgovinah in zahtevajo bojkot takih izdelkov. Če namreč imamo demokracijo in parlamentarni sistem, ki razvija in varuje to demokracijo, potem je absurdno, če zahtevamo, da ob legalnih institucijah delujejo še paralegalne, vzporedne. In če je parlament, kot smo, na žalost, ugotovili, jezikovna konjušnica, če so ministri in visoki državni uradniki jecljavci, če se slovenska inteligenca z muko, zadrego in potnim čelom prebija skozi goščavo jezika, ki bi jim moral biti v užitek, potem je pot zavožena, bitka izgubljena in svet resnično iztirjen. Potem se človek res lahko samo še zavali v naslanjač in si reče *Be cool, baby!*